Postoje elít a verejnosti v otázkach európskej integrácie

Alexander Karvai[1]
Katedra politológie, FF UK, Bratislava

Elite vs. Mass Attitudes and Relations towards the European Integration. The main goal of this article is to grasp the unique nature of elite-mass relations in the issue of European integration. The most general question of the article is whether the elites represent attitudes of the mass public in the issue of European integration. Due to the parsimony of research design I defined three groups of attitudes on a scale from anti-integrational to neutral and finally pro-integrational. The combination of the three types of attitudes on both elite level and mass level generates a typology of nine theoretically possible types the relationship of the elites and the masses in terms of their attitudes to the European integration. In the next step I tried to identify the most important factors affecting the attitudes of the elites and the masses (such as GDP, length of membership, identity, age, and education). The research results are based on statistical data analysis.
Sociológia 2010, Vol. 42 (No. 1: 54-67)

Key words: *European integration; elite-mass relations; representation; attitudes*

Problematika vzťahov medzi politickými elitami a verejnosťou v kontexte európskej integrácie je v súčasnosti vysoko aktuálna jednak kvôli opakujúcim sa pokusom európskych lídrov o reformu inštitucionálneho a v princípe celého systému Európskej únie (EÚ) a na druhej strane kvôli rastúcej nespokojnosti verejnosti s európskymi politikami a komplikovaným systémom rozhodovania v EÚ. Hlavné indikátory nespokojnosti občanov EÚ od 90. rokov sú predovšetkým neúspešné referendá týkajúce sa európskych záležitostí, znižujúca sa účasť vo voľbách do Európskeho parlamentu, posilnenie radikálnych populistických pravicových strán v západnej Európe. Posledných dvadsať rokov integrácie charakterizujú veľké zmeny vo vzťahu medzi elitami a verejnosťou, literatúra tieto zmeny najčastejšie nazýva posunom od permisívneho konsenzu k obmedzujúcej nezhode. (Hooghe – Marks 2007; Schmitter 2007)

V tejto štúdii sa pokúsim zodpovedať niekoľko otázok týkajúcich sa tejto problematiky. Najvšeobecnejšou otázkou je, či postoje elít reprezentujú v otázkach integrácie postoje verejnosti. Odpoveď na túto otázku môže prispieť aj k jasnejšiemu pochopeniu povahy demokracie v EÚ. Koncept reprezentácie je v práci chápaný ako reprezentácia postojov. Na úvod je taktiež potrebné uviesť, že „elita“ v tejto práci bude znamenať národnú politickú elitu vybraných členských štátov. Druhou základnou výskumnou otázkou je, ktoré faktory a ako ovplyvňujú postoje verejnosti a elít.

K zodpovedaniu týchto otázok je predovšetkým potrebné zaoberať sa postojmi verejnosti a elít oddelene. Pre zjednodušenie som určil tri skupiny

[1] Korešpondencia: Mgr. Alexander Karvai, Katedra politológie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Gondova 2, 818 01 Bratislava, POBox 1, Slovenská republika. alexander.karvai@gmail.com

postojov na škále od anti-integračné cez neutrálne až po pro-integračné postoje. Postoje elít a verejnosti oddelene v každom z vybraných prípadov budú zaradené do jednej z týchto skupín. Následne sa postoje verejnosti a elít „skombinujú“ a takto vznikne 9 teoreticky možných typov členských štátov.

Tabuľka č. 1: **Typológia členských štátov**

Postoje verejnosti / Postoje elít	Anti-integračné (A)	Neutrálne (N)	Pro-integračné (P)
Anti-integračné (A)	A\A	N\A	P\A
Neutrálne (N)	A\N	N\N	P\N
Pro-integračné (P)	A\P	N\P	P\P

Táto typológia umožní jednoduché určenie toho, v ktorých prípadoch postoje elít reprezentujú postoje verejnosti. V ďalšom kroku sa pokúsim nájsť faktory, ktoré by potenciálne mohli ovplyvňovať postoje elít a verejnosti. V štúdii budem analyzovať 6 často využívaných premenných (Hooghe – Marks, 2004; Tucker – Pacek – Berinsky 2002):

- Ekonomická situácia štátu (HDP na hlavu) a príspevky do rozpočtu EÚ.
- Dĺžka členstva.
- Identita elít a verejnosti.
- Pravo-ľavá a GAL-TAN (green, alternative, libertarian/traditional, authoritative, nationalist) sebaidentifikácia.
- Demografické faktory: sociálny status, vierovyznanie, vzdelanie, vek, pohlavie.

Metodológia výskumu a operacionalizované verzie premenných budú predstavené v ďalšej časti.

Výskumný design, metódy, dáta

V práci analyzujem 15 prípadov členských štátov EÚ.[2] Dáta pochádzajú z prvej vlny projektu In Tune z roku 2007.[3]

Ako už bolo spomínané, elity sú v tejto práci chápané ako politické elity národných štátov, v rámci projektu In Tune sa vykonali štruktúrované rozhovory so 75 poslancami národných parlamentov. Výber členov parlamentu je reprezentatívny, poslanci boli vyberaní na základe straníckej príslušnosti, pričom hlavný dôraz bol kladený na zachovanie pomerov medzi koalíciou a opozíciou. Teda vzorka elít reprezentuje reálne rozloženie síl v národných

[2] Dôvod pre výber týchto štátov je existencia dát tak pre elity, ako aj pre verejnosť.

[3] Projekt In Tune (Integrated and United) je financovaný zo 6. rámcového programu EÚ.

parlamentoch. V prípade verejnosti v každom zo zúčastnených štátov sa výskum verejnej mienky uskutočnil na reprezentatívnej vzorke obyvateľstva.

V prvom kroku procesu výskumu zaradím postoje elít a verejnosti do nasledujúcej škály:

Graf č. 1:

Týmto spôsobom sú postoje elít a verejnosti zaradené do troch jednoduchých a rovnakých kategórií pre obidve skupiny, teda ich postoje je možné porovnať. Ako bolo uvedené v tabuľke č. 1., takto vznikne 9 možných typov členských štátov. Táto typológia umožní identifikovať jednoznačné trendy v postojovej orientácii elít a verejnosti a navyše umožní určiť vzťah medzi nimi, teda poskytne odpoveď na prvú výskumnú otázku: reprezentujú postoje elít postoje verejnosti v otázkach európskej integrácie?

Ďalším krokom je analýza faktorov vplývajúcich na postoje elít a verejnosti. Pochopiteľne, tieto dve výskumné otázky sú úzko prepojené, keďže vzťah elít a verejnosti môže byť ovplyvnený aj faktormi, ktoré formujú postoje týchto dvoch skupín. Je vysoko pravdepodobné, že elity a verejnosť sa navyše ovplyvňujú vzájomne. (Steenbergen – Edwards – Netjes 2007) No v tejto práci namiesto rozpracovania komplexného vzájomne prepojeného teoretického procesu formovania postojov týchto dvoch skupín sa budem zaoberať viacerými premennými, ktoré jednoducho môžu vysvetliť, čo je a čo nie je dôležité v tomto procese. Výsledky štatistickej dátovej analýzy môžu byť neskôr využité na vytvorenie komplexnejšieho modelu formovania postojov elít a verejnosti.

Nezávislé premenné a indikátory

V štúdii budem analyzovať dve skupiny nezávislých premenných, prvá skupina by sa dala označiť ako agregátne premenné, druhá skupina premenných predstavuje individuálne charakteristiky respondentov.

Prvé tri premenné zachytávajú prípady agregátne, teda tieto premenné sa snažia nájsť rozdiely a podobnosti medzi členskými štátmi ako celkami.

- Ekonomická situácia štátu je často používaným faktorom vysvetľujúcim postoje elít a verejnosti. Existuje veľa možností, ako operacionalizovať túto premennú, asi najjednoduchšou možnosťou je výška HDP na hlavu. Teoreticky existujú dve možnosti, ako môže výška HDP vplývať na postoje: bohatšie štáty by mohli mať pozitívnejšie postoje, keďže práve tieto štáty majú najväčší prospech z jednotného trhu, no na druhej strane zvyčajne bohaté štáty sú prispievateľmi do rozpočtu v EÚ. Teda okrem

HDP budem analyzovať, či existuje prepojenie medzi výškou príspevkov do rozpočtu a postojmi.

- Druhým dôležitým faktorom, ktorý by mohol vysvetliť postoje elít a verejnosti, je dĺžka členstva v rokoch. Podobne ako pri predchádzajúcej premennej, aj v tomto prípade je ťažké predpokladať, či staršie alebo nové členské štáty budú mať pozitívnejšie postoje, alebo či má vôbec dĺžka členstva vplyv na postoje.
- Tretiu skupinu premenných by bolo možné nazvať premennými politického systému, pomocou ktorých budem analyzovať, či existuje prepojenie medzi postojmi a určitými vlastnosťami politického systému. Budem analyzovať vlastnosti politického systému, ako je počet strán v systéme a typ volebného systému – pomerný, väčšinový, zmiešaný.

Druhá skupina troch premenných sa líši od prvej skupiny tým, že zachytáva individuálne charakteristiky, ktoré by mohli vplývať na postoje k európskej integrácii.

- Prvá premenná tejto skupiny pochádza z post-funkcionalistickej teórie (Hooghe – Marks 2007): vplyv identity na postoje elít a verejnosti. Táto premenná je operacionalizovaná na základe sebazaradenia respondentov ako výhradne členov národa, ako členov národa aj Európanov, alebo výhradne Európanov. Hypotézou post-funkcionalistickej teórie je, že čím exkluzívnejšia je identita, tým negatívnejšie budú postoje k integrácii.
- Pomerne problematickou premennou je pravo-ľavá pozícia, keďže v podstate v každom štáte táto pozícia znamená niečo iné a navyše sa často postoje ľavice a pravice v mnohých prípadoch líšia. Lepšou cestou pre zistenie prepojenia medzi politickou orientáciou a postojmi k EÚ je metóda navrhnutá znovu post-funkcionalistickou teóriou: rozdelenie strán na „green/alternative/libertarian“ (GAL) a „traditional/authoritative/nationalist“ (TAN). Preto okrem ľavo-pravej identifikácie budem analyzovať aj zaradenie elít podľa tohto delenia. (Hooghe – Marks 2007) Toto rozdelenie politických strán by mohlo eliminovať problém spojený s ľavo-pravým rozdelením, teda napríklad ľavica v jednom prípade nemusí podporovať integráciu, kým v inom prípade je silným zástancom integrácie. V prípade rozdelenia GAL-TAN je viac pravdepodobné, že vo väčšine bude toto rozdelenie znamenať to isté. Predpokladom je, že strany patriace do skupiny GAL budú mať pozitívnejšie postoje ako strany patriace do skupiny TAN.
- Poslednou skupinou premenných sú demografické premenné: vek, pohlavie, vzdelanie, sociálny status a vierovyznanie.

Závislá premenná – ako merať postoje k európskej integrácii

Pre zjednodušenie postoje k európskej integrácii budú zaradené do troch skupín: anti-integračné, neutrálne a pro-integračné. Zaradenie do týchto skupín som uskutočnil na základe otázky, v ktorej respondenti vyjadrili svoju preferenciu na 10 bodovej stupnici:
„Niektorí vravia, že zjednotenie Európy zašlo priďaleko. Iní vravia, že by sa malo posilniť. Aký je váš názor? Prosím, vyznačte váš názor na 10 bodovej stupnici, kde „0“ znamená „zjednotenie zašlo priďaleko“ a „10“, že „by sa malo posilniť“. Ktoré číslo z tejto stupnice najlepšie vysvetľuje váš názor? (Dotazník In Tune)

Ak je odpoveď 0-4, postoj bude zaradený do skupiny anti-integračný, ak je odpoveď 5 alebo „neviem“, postoj bude neutrálny a ak od 6 do 10, postoj bude pro-integračný.

Pre potreby prvej výskumnej otázky (reprezentujú postoje elít postoje verejnosti v otázkach integrácie?) – okrem uvedenej premennej – pre úplnejšie zachytenie postojov elít a verejnosti analyzujem aj iné premenné, presnejšie, či elity reprezentujú verejnosť v konkrétnych európskych politikách. Budem sa zaoberať nasledujúcimi politikami: postoje k jednotnej armáde, podpora jednotného daňového systému, jednotného systému sociálnej ochrany, jednotnej zahraničnej politiky.

Postoje elít a verejnosti k európskej integrácii: výsledky
Reprezentácia postojov

Reprezentujú postoje elít postoje verejnosti v otázkach európskej integrácie? Odpoveď je pomerne prekvapujúca: áno. V tabuľke typológie členských štátov postoje elít a verejnosti predstavujú väčšinový postoj v príslušnej skupine, presnejšie najväčšmi zastúpený postoj v príslušnom štáte. Na základe tejto typológia v 11 z 15 prípadov (bunky AA a PP) elity reprezentujú postoje verejnosti, alebo väčšina elít reprezentuje postoje väčšiny verejnosti. (Tabuľka č. 2)

Pomerne zaujímavé sú prípady, v ktorých má verejnosť neutrálne a elita anti-integračné (Estónsko) alebo pro-integračné (Maďarsko, Bulharsko) postoje. Ide hlavne o nové členské štáty, preto je možné predpokladať, že téma EÚ ešte neprenikla do spoločnosti, preto bude zaujímavé sledovať, či v druhom kole výskumu nastanú zmeny v postojoch verejnosti. Predovšetkým, či sa postoje verejnosti prispôsobia postojom elít, alebo sa elity prispôsobia verejnosti. Rakúsko je jediným prípadom, v ktorom sú elity pro-integračné a verejnosť anti-integračná. Asi najmenej prekvapivým výsledkom je anti-integračný postoj elít aj verejnosti vo Veľkej Británii. No v prípade Veľkej Británie je potrebné poznamenať, že pro-integračný postoj elít nezaostáva príliš

za anti-integračným (anti-integračný 38%, pro-integračný 36%). Navyše vo Veľkej Británii sú reprezentované všetky tri skupiny postojov. Pokiaľ ide o poslednú – najväčšiu – skupinu členských štátov, v ktorých tak elity, ako aj verejnosť je pro-integračná, vyzerá to tak, že nie je prítomný žiaden viditeľný vzorec: sú tu prítomné staré, nové, bohaté, chudobnejšie, východné, západné i južné členské štáty. Teda otázka v tomto bode znovu znie, ktoré faktory ovplyvňujú postoje?

Tabuľka č. 2: **Typológia členských štátov na základe postojov elít a verejnosti**

Postoje verejnosti / Postoje elít	Anti-integračné (A)	Neutrálne (N)	Pro-integračné (P)
Anti-integračné (A)	AA: Veľká Británia	NA: Estónsko	_
Neutrálne (N)	_	_	_
Pro-integračné (P)	AP: Rakúsko	NP: Maďarsko, Bulharsko	PP: Belgicko, Dánsko, Nemecko, Grécko, Španielsko, Taliansko, Portugalsko, Poľsko, Slovensko, Francúzsko[4]

Zdroj dát: InTune, 2007

Okrem všeobecných postojov elít a verejnosti som analyzoval aj ich postoje k špecifickým európskym politikám, ktoré by mali slúžiť na dokreslenie všeobecných postojov, vyjadrených v tabuľke č. 2. Cieľom analýzy postojov aj k špecifickým politikám EÚ je overenie a potvrdenie výsledkov zistených zo všeobecných postojov. Výsledky vyjadrené v tabuľke č. 3. sú odpoveďami na otázky, ktoré sa priamo pýtali na podporu pre uvedené politiky. Na základe tabuľky č. 3. existujú pomerne veľké rozdiely medzi členskými štátmi, no napríklad pri podpore jednotnej zahraničnej politiky výsledky sú veľmi podobné (okrem Veľkej Británie): absolútna väčšina elít aj verejnosti podporuje túto politiku. Podobne aj v prípade jednotných daní a jednotného systému sociálnej ochrany väčšina elít a verejnosti podporuje tieto zmeny. Jedinou výnimkou zo skúmaných politík je jednotná európska armáda.

[4] V prípade Francúzska 40,5% odpovedí elít chýba.

Tabuľka č. 3: **Podpora pre zmeny v týchto oblastiach** (v percentách)

	Európska armáda		Jednotné dane		Jednotný systém sociálnej ochrany		Spoločná zahraničná politika	
	Elity	Verej-nosť	Elity	Verej-nosť	Elity	Verej-nosť	Elity	Verej-nosť
Rakúsko	38	22,2	64,1	49,6	50	74,2	80,6	76,4
Belgicko	67,1	36,1	57,9	62,6	57,9	69,6	96,1	70,5
Dánsko	17,5	13,1	12,3	23,4	33,4	56,1	75,5	57,1
Nemecko	50	23,8	65,3	67,8	47,3	79,1	86,1	83,1
Grécko	17,2	14,4	75,8	61	88,5	78	97,7	75,8
Španielsko	48,9	28,7	73,9	65,8	85,9	85,1	92,4	77,5
Francúzsko	10,1	19,0	78,5	65	87,3	55,5	92,4	68,9
Taliansko	38,3	30,1	64,2	70,2	91,4	76,3	91,4	76,3
Portugalsko	32,0	12,7	72	49,5	85,3	74	89,4	53,7
Veľká Británia	2	7,4	2	35,6	20	48,3	4	50,2
Estónsko	1,6	13,3	32,8	35,2	57,8	66	93,8	65,6
Maďarsko	37,2	22,4	70,5	51,1	85,9	82	93,6	69
Poľsko	3,9	10,1	55,9	67	63,7	82,9	74,1	75,1
Slovensko	20,8	22,1	37,7	51,1	53,3	75,8	84,4	78
Bulharsko	19,2	10,4	72,6	45,2	78,1	59,1	90,5	64,7
Európa (15 vybraných, N=15115)	27,4	19,1	57,3	53,3	66,2	70,6	86,3	69,5

Zdroj dát: InTune, 2007

Odpoveď na prvú výskumnú otázku je, že postoje verejnosti sú reprezentované elitami v 11 z 15 prípadov a navyše 3 zo 4 zostávajúcich prípadov sú nové členské štáty s neutrálnymi postojmi verejnosti, čo znamená, že tieto postoje sa pravdepodobne v budúcnosti zmenia. Teda na základe výsledkov elity reprezentujú postoje verejnosti pomerne dobre.

Faktory vplývajúce na postoje k integrácii

V tejto časti prezentujem korelácie medzi závislou premennou (postoje k posilneniu zjednotenia Európy) a niekoľkými nezávislými premennými, predstavenými v predchádzajúcich častiach. Všetky korelácie sú vyjadrené Pearsonovým korelačným koeficientom. Korelácie sú signifikantné na úrovni 0,01 (2-tailed), ak sú signifikantné na úrovni 0,05, je to vyznačené na príslušnom mieste, ak korelácia štatisticky nie je signifikantná, príslušná bunka je prázdna. Určité premenné sú vyjadrené aj pomocou analýzy rozptylu (pomocou grafov, ktoré sú signifikantné na úrovni 0,05), no len pri dátach pre celú Európu a len pri premenných, ktoré vykazujú prepojenie.

Prvé tri nezávislé premenné sa snažia zistiť, či existuje prepojenie medzi určitými charakteristikami prípadov (hospodárstvo, politický systém) a postojmi elít a verejnosti.

Tabuľka č. 4: **Korelácie medzi postojmi a príslušnými nezávislými premennými**

	HDP na hlavu PPP[5]		Príspevky do rozpočtu v %[6]		Dĺžka členstva		Počet strán		Volebný systém	
	Elity	Verej-nosť	Elity	Verej-nosť	Elity	Verej-nosť	Elity	Verej-nosť	Elity	Verej-nosť
Európa (15 vybra-ných)	0,093	-0,060	0,119		0,166	0,038	0,111	0,020*		

Zdroj dát: InTune, 2007

Prvá skupina nezávislých (agregátnych) premenných vykazuje veľmi slabý vplyv na postoje. (Tabuľka č. 4) V rámci tejto skupiny premenných dĺžka členstva a príspevky do rozpočtu majú najsilnejší vplyv na postoje elít. V prípade verejnosti je vplyv týchto premenných veľmi slabý, zanedbateľný.

Druhá skupina nezávislých premenných sa vo veľkej miere líši od agregátnych premenných. Zachytáva individuálne charakteristiky respondentov, tieto premenné umožňujú vypočítanie korelácií pre každý prípad samostatne.

Prvou nezávislou premennou tejto skupiny je identita. Identita je jednou z kľúčových premenných post-funkcionalistickej teórie. Hypotéza tejto teórie je, že čím exkluzívnejšie je vnímanie identity, tým negatívnejší bude postoj k integrácii.

Výsledky tejto nezávislej premennej naznačujú, že existuje vzťah medzi vnímaním identity elít a verejnosti a ich postojmi k EÚ integrácii. Predpoklady post-funkcionalistickej teórie o identite potvrdzuje aj fakt, že neexistuje vzťah medzi prepojením s vlastnou krajinou a postojmi k integrácii. Táto teória totiž predpokladá, že silná národná identita nie je rozhodujúca, teda respondent môže byť silne prepojený s vlastnou krajinou, no neznamená to, že bude mať negatívne postoje k integrácii. Čo rozhoduje, je to, či národná identita je exkluzívna, alebo inkluzívna. Toto je dôvod, prečo som analyzoval aj prepojenie s Európou, totiž tento indikátor môže byť vhodný pre zachytenie exkluzívnej a inkluzívnej identity. Chcel by som upozorniť na dva „extrémne" prípady, na jednej strane vo Francúzsku sú korelácie silné v obidvoch skúmaných skupinách a na druhej strane v Grécku korelácie štatisticky nie sú signifikantné. Preto je otázkou, prečo identita vplýva na postoje len v určitých prípadoch?

[5] Údaje o HDP na hlavu v PPP pochádzajú z Eurostat Yearbook 2008, dáta sú pre rok 2006.

[6] Údaje o príspevkoch do rozpočtu EÚ čerpajú z finančnej správy EK z roku 2007.

Tabuľka č. 5: **Korelácie medzi postojmi a príslušnými nezávislými premennými**

	Seba-identifikácia (národná, národná-európska, európska-národná, európska)[7]	Prepojenie k vlastnej krajine[8]		Prepojenie k Európe[9]	
	Verejnosť[10]	Elity	Verejnosť	Elity	Verejnosť
Rakúsko	0,291		0,092	-0,235 (sig at 0,05 level)	-0,256
Belgicko	0,191			-0,296	-0,288
Dánsko	0,250		0,108	-0,450	-0,182
Nemecko	0,242			-0,272 (sig at 0,05 level)	-0,324
Grécko					-0,073 (sig at 0,05 level)
Španielsko	0,122				-0,191
Francúzsko	0,344			-0,561	-0,443
Taliansko	0,186				-0,228
Portugalsko	0,155			-0,398	-0,165
VB	0,238			-0,391	-0,361
Estónsko	0,111			-0,112	-0,195
Maďarsko	0,114				-0,148
Poľsko	0,076 (sig at 0,05 level)		-0,074	-0,498	-0,125
Slovensko	0,163		-0,064	-0,397	-0,204
Bulharsko			-0,092		-0,170
Európa (15 vybraných)	0,192		-0,018	-0,305	-0,227

Zdroj dát: InTune, 2007

Druhou „individuálnou“ nezávislou premennou je ľavo-pravá pozícia a GAL-TAN pozícia. GAL-TAN pozícia je počítaná len v prípade elít, keďže dáta pre verejnosť neexistujú. Napriek tomu, že chápanie ľavo-pravej pozície je dosť rozdielne v podstate v každej členskej krajine, na základe dát sa zdá, že v určitých štátoch v prípade elít existuje vzťah medzi ľavo-pravou orientáciou a postojmi, korelácia je signifikantá aj na úrovni Európy. (Tabuľka č. 6)

[7] Znenie otázky: Za koho sa považujete? Možné odpovede: 1. Iba za Slováka (v každom štáte, príslušný národ), 2. Za Slováka a Európana, 3. Za Európana a Slováka, 4. Iba za Európana.

[8] Znenie otázky: Ľudia sa v rôznej miere identifikujú so svojou obcou, regiónom, svojou krajinou alebo s Európou. A čo vy? Cítite sa úplne spätý, celkom spätý, nie veľmi spätý alebo vôbec nie ste spätý so Slovenskom? Možné odpovede: 1. veľmi spätý, 2. skôr spätý, 3. nie veľmi spätý, 4. vôbec sa necítim byť spätý.

[9] Rovnaká otázka ako uvedené v pozn. 7, no namiesto vlastnej krajiny sa pýtalo na prepojenie na Európu.

[10] Táto otázka nebola zahrnutá v dotazníku pre elity, preto namiesto nej využívam aj indikátory prepojenie k vlastnej krajine a k Európe.

V prípade verejnosti ľavo-pravá pozícia na úrovni celej Európy štatisticky nie je signifikatná, no v určitých štátoch sú korelácie signifikantné (Rakúsko, VB). Tieto výsledky naznačujú, že ľavo-pravá pozícia môže byť dôležitá vtedy, keď sa stranícka súťaž odohráva okolo dvoch silných strán na dvoch póloch. Korelácie sú negatívne, preto strany na ľavici sú viac pro-integračné ako pravicové strany. V prípade GAL-TAN pozície korelácia na úrovni celej Európy je taktiež signifikantná a taktiež negatívna, preto strany patriace do skupiny GAL majú pozitívnejšie postoje ako strany patriace do skupiny TAN. Korelácie sú silné vtedy, keď je v straníckom systéme prítomná radikálna pravicová populistická strana (Rakúsko, Belgicko, Taliansko, Poľsko).

Tabuľka č. 6: **Korelácie medzi postojmi a príslušnými nezávislými premennými**

	Ľavo-pravé sebazaradenie (0-ľavica, 10-pravica)		GAL-TAN
	Elity	Verejnosť	Elity
Rakúsko	-0,384	-0,204	-0,488
Belgicko		-0,094	-0,242 (sig at 0,05 level)
Dánsko			No data
Nemecko	-0,246(sig at 0,05 level)		-0,258
Grécko		0,081(sig at 0,05 level)	
Španielsko			-0,226
Francúzsko		-0,065 (sig at 0,05 level)	
Taliansko	-0,342	-0,120	-0,402
Portugalsko		0,085 (sig at 0,05 level)	
VB	-0,530	-0,138	No data
Estónsko		0,108	
Maďarsko			
Poľsko	-0,344		-0,469
Slovensko		0,182	
Bulharsko	0,293 (sig at 0,05 level)		
Európa (15 vybraných)	-0,157		-0,200

Zdroj dát: InTune, 2007

Analýza rozptylu taktiež naznačuje, že existuje vzťah medzi GAL-TAN pozíciou a postojmi elít k integrácii. (Graf č. 2) Ľavá strana osi X grafu č. 3 je obsadená stranami patriacimi do skupiny s najnegatívnejšími postojmi k integrácii (extrémna pravica, komunisti, etnické menšinové a regionalistické strany). Medzi stranami strednej sekcie sú len minimálne rozdiely (ľavicoví liberáli, konzervatívci, kresťanskí demokrati, pravicoví liberáli), postoje týchto strán sa pohybujú okolo európskeho priemeru. Tieto strany sú prepojením

medzi dvomi pólmi. Pravá strana osi X je obsadená stranami patriacimi do skupiny GAL (zelení, socialisti, nová ľavica, liberáli), ktoré sa vyznačujú najpozitívnejšími postojmi.

Graf č. 2: **ANOVA graf naznačujúci prepojenie medzi straníckou príslušnosťou a postojmi elít**

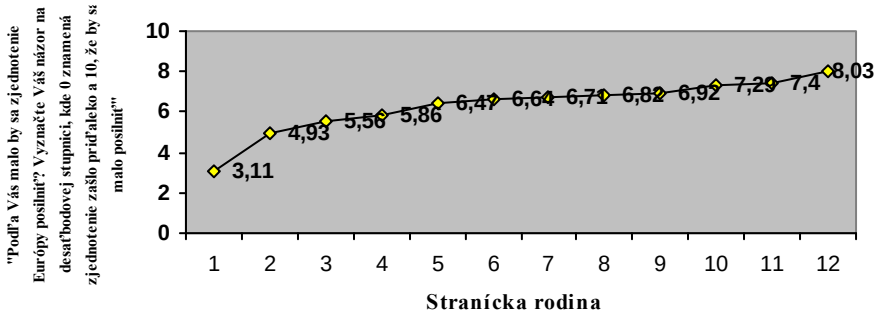

1-Extrémna pravica, 2-Komunisti, 3-Etnické, regionalistické strany, 4-Agrárne strany, 5-Ľavicovo liberálne strany, 6-Konzervatívne strany, 7-Kresťansko demokratické strany, 8-Pravicovo liberálne strany, 9-Liberálne strany, 10-Nová ľavica, 11-Socialistické, sociálno demokratické strany, 12-Zelení)

Zdroj dát: InTune, 2007

Zhrnutie: ľavo-pravá pozícia vplýva na postoje k európskej integrácii, no užitočnejšie je v tomto prípade analyzovať každý prípad samostatne, keďže len v 6 z 15 prípadov je korelácia signifikantná. Teda v tomto ohľade existujú obrovské rozdiely medzi štátmi. GAL-TAN pozícia v prípade elít je tiež dôležitá, a taktiež existujú obrovské rozdiely medzi štátmi.

Posledná skupina nezávislých premenných sú demografické premenné (pohlavie, vek, vierovyznanie, vzdelanie, sociálny status). Na základe dát tieto faktory nemajú štatisticky signifikantný vplyv na postoje. (Tabuľka č. 7)

Vierovyznanie nie je zahrnuté do tabuľky korelácií z pochopiteľných dôvodov. Namiesto korelácie som využil analýzu rozptylu. Analyzoval som, či rôzne vierovyznania majú iné postoje k integrácii (napríklad: katolícke, protestantské, židovské, moslimské, bez vyznania). V prípade elít analýza rozptylu štatisticky nie je signifikantná, preto nie je vzťah medzi vierovyznaním a postojmi elít. V prípade verejnosti je analýza rozptylu signifikantná, no nie je možné identifikovať akýkoľvek vzorec medzi postojmi a vierovyznaním. Preto ani v prípade verejnosti nie je jasný vzťah medzi týmito dvomi premennými.

Záver

Cieľom tejto štúdie bolo zodpovedať dve základné otázky: 1. reprezentujú postoje elít postoje verejnosti v otázkach európskej integrácie? 2. Ktoré faktory vplývajú na postoje k európskej integrácii?

Tabuľka č. 7: **Korelácie medzi postojmi a príslušnými nezávislými premennými**

	Pohlavie (muž-1, žena-2		Vek (rok narodenia)		Vzdelanie		Sociálny status
	Elity	Verejnosť	Elity	Verejnosť	Elity	Verejnosť	Verejnosť
Rakúsko		-0,116		0,173		0,202	No data
Belgicko						0,179	-0,148
Dánsko				0,095		0,166	-0,097
Nemecko						0,162	-0,161
Grécko							
Španielsko		-0,095		-0,070 (sig at 0,05 level		0,088	
Francúzsko		-0,137				0,116	-0,081 (sig at 0,05level)
Taliansko		-0,121				0,144	-0,105
Portugalsko		-0,069(sig at 0,05 level)					
VB	0,354 (sig at 0,05 level)			0,171		0,107	
Estónsko							
Maďarsko							
Poľsko							
Slovensko						0,136	-0,112
Bulharsko	0,237 (sig at 0,05 level)						
Európa (15 vybraných)	0,078	-0,039	-0,064	0,045		0,072	-0,079

Zdroj dát: InTune, 2007

Pokiaľ ide o výskumnú otázku, elity reprezentujú postoje verejnosti v 11 z 15 prípadov a 3 zo 4 ostatných prípadov sú nové členské štáty, v ktorých sú postoje verejnosti neutrálne, preto môžeme predpokladať, že sa určitým smerom v budúcnosti budú meniť. Taktiež aj postoje k špecifickým politikám ukázali, že elity a verejnosť súhlasia s integráciou. Preto je možné prehlásiť, že napriek tomu, že Európska únia nie je modelovým príkladom demokracie, je tu prítomný dôležitý moment reprezentácie verejnosti elitami.

Odpoveď na druhú výskumnú otázku je oveľa komplexnejšia. Spomedzi analyzovaných premenných najdôležitejším faktorom ovplyvňujúcim postoje elít a verejnosti je identita. Čo však rozhoduje, je exkluzívne alebo inkluzívne vnímanie identity. Silné prepojenie na vlastnú krajinu automaticky neznamená, že postoj k integrácii bude negatívny. Preto silná národná identita nie je rozhodujúca, dôležité je, či je identita exkluzívna, alebo inkluzívna. Prepojenie na Európu môže ilustrovať tento rozdiel, čo sa aj potvrdilo. V prípade elít je aj GAL-TAN pozícia dôležitým faktorom vplývajúcim na postoje k integrácii. Zaujímavým zistením je, že skoro všetky korelácie v prípade elít sú silnejšie ako v prípade verejnosti. Toto by mohlo indikovať, že postoje elít sú štruktúrovanejšie ako postoje verejnosti. Podobná diferenciácia je ešte silnejšia medzi skúmanými štátmi. Napríklad v Rakúsku väčšina korelácií je štatisticky signifikantná, Francúzko taktiež vykazuje podobné tendencie. Platí to aj o Veľkej Británii, kde okrem identity aj ľavo-pravá identifikácia elít silne vplýva na postoje. Napriek tomu, že sa vzťah medzi dĺžkou členstva a postojmi nepreukázal, výsledky naznačujú, že vo všeobecnosti postoje v nových členských štátov sú menej štruktúrované ako v starých členských štátoch. Napríklad v Maďarsku sú len dve korelácie štatisticky signifikantné, no platí to aj o Grécku. Preto otázkou pre ďalší výskum je: prečo sú určité faktory dôležité v určitých prípadoch a v iných nie?

Alexander Karvai *je absolventom politológie na Univerzite Komenského v Bratislave. V súčasnosti je interným doktorandom na Katedre politológie FF UK. Venuje sa problematike európskej integrácie, predovšetkým vzťahom elít a verejnosti, okrem toho sa zaoberá koaličnou politikou v krajinách V4. Absolvoval stáž v Európskom parlamente v Bruseli a stáž v Centre pre európske a severoatlantické vzťahy v Bratislave.*

LITERATÚRA

Eurostat (2008), Europe in Figures. Eurostat Yearbook 2008 (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/ITY_OFFPUB/KS-CD-07-001/EN/KS-CD-07-001-EN.PDF, 11.4.2009

HOOGHE, L. – MARKS, G., 2004: Does Identity or Economic Rationality Drive Public Opinion on European Integration, Political Science and Politics, 37(3), pp. 415-420.

HOOGHE, L. – MARKS, G., 2007: A Postfunctionalist Theory of European Integration: From Permissive Consensus To Constraining Dissensus, British Journal of Political Science, 39(1), pp. 1-23.

SCHMITTER, P., 2007: On The Way To a Post-functionalist Theory Of European Integration, British Journal of Political Science, vol. 39, pp. 211-215.

STEENBERGEN, M. – EDWARDS, E. – NETJES, C., 2007: Who's Cueing Whom? Mass-Elite Linkages and the Future of European Integration, European Union Politics, Vol. 8, No. 1, pp. 13-35.

TUCKER, J. – PACEK, A. – BERINSKY, A., 2002: Transitional Winners And Losers: Attitudes Toward EU Membership in Post-Communist Countries, American Journal of Political Science, Vol. 46, No. 3, pp. 557-571.